

stát nese roční břemeno zúrokovací v obnosu 54 mil. franků (3⁰/₁₀ z úhrnného kapitálu 1800 mil. franků, na vodní cesty francouzské vynaloženého) a 20 mil. fr. ročních výdajů vydržovacích, nemaje proto úhrady speciální. Tato ryzí passivnost státní sítě vodní ochromila do nejnovější doby interestátu pro nové stavby a s druhé strany dopouští bezplatnost vodních tratí státních majitelům průplavů soukromých, aby na svých poměrně krátkých tratích vybírali bez odporu obecenstva tím vyšší sazby dopravní. I do Francie tedy zasáhlo konečně hnutí po opětném zavedení dávek ze státních vodních cest, podpírané důvody, jaké v Německu uvádějí Cohn, Ulrich, Schumacher: nedemokratičnost, spočívající v tom, aby veškerost platila výhody malému zástupu vyvolenců, nerovnoměrné rozšíření teritoriální, jež bezplatnými cestami vodními obdařuje právě nejbohatší východní a severovýchodní kraje Francie, účast cizozemské plavby na vodách francouzských, obchodněpolitický význam vodní dopravy ve státě s celní ochranou a pod. Ke skutečnému, přímému obnovení dávek vodních je však ve Francii návrat zajisté ještě ne-
snadnější nežli v Německu.

Jos. Gruber.

Bericht der k. k. Gewerbeinspectoren über ihre Amtsthätigkeit im Jahre 1900. Ve Vídni 1901. Stran LXXV a 417.

Zprávy živnostenských inspektorů nebudí dnes již tolik pozornosti, jako v prvních letech jejich působnosti, kdy inspektoři vstupovali v podniky průmyslové, úřednímu doзору a vůbec širšímu světu pečlivě uzavřené, jako v neznámou pevninu, na každém téměř kroku odkrývající věci a poměry nové, druhdy překvapující, leckdy ovšem málo potěšitelné, ale vždy sociálně, hospodářsky a technicky zajímavé. Tohoto původu novosti zpráva desátá, patnáctá nebo nyní již sedmáctá arcíže víc nemají. Jednak poměry průmyslové výroby, pokud právě běží o úkoly inspektorů, vlivem inspekce skutečně skoro veskrze se zlepšily, křiklavé případy znevažování předpisů živnostenskoprávních i požadavků humanitních a mravních na úkor barvitosti zpráv, ale ovšem na prospěch sociální stávají se vždy řidšími. Jednak samy zprávy inspektorské vyjezdily si časem jisté koleje a četné obraty rok co rok nyní stereotypicky v nich se opakují. Jednotné schema zpráv, před několika lety zavedené, ostatně již samo sebou k tomu svádí a nutí.

Tím nedotýkáme se arci nijak vlastní činnosti dozorců našich živnostenských inspektorů, aniž chceme povyšovati psaní výročních zpráv za hlavní úkol inspektorů. Chceme jen pokusiti se o vysvětlení, proč tolik opravdové práce, v činnosti a zprávách inspektorských obsažené, tak málo proniká k interestu naší veřejnosti.

Zpráva za rok 1900 konstatuje značné zvýšení činnosti dozorců, způsobené jednak rozmnožením počtu inspekčních obvodů, jednak dočasným odpadnutím speciálních prací, jimiž inspektoři na úkor pravidelné působnosti své občas bývají přetěžováni. Inspektorských obvodů přibývá téměř každoročně; v roce 1884 počato s 9 obvodů, do r. 1890 bylo již obvodů 16, do r. 1895 18 a do r. 1900 již 21. Čechy, Morava a Slezsko měly v roce 1884 čtyři obvody (se sídly Praha, Liberec, Budějovice a Brno) a nyní jich mají 10 (přibýly nové obvody se sídly: Plzeň, Děčín, Chomutov, Král. Hradec, Olomouc a Opava) a téměř polovici všech výkonných sil dozorcůch v Rakousku. Všechných osob v živnostenské inspekci zaměstnaných bylo v roce 1884 celkem 10, v roce 1890 již 24 a v roce 1900 již 62. Počet navštívených závodů v prvním roce působnosti inspektorské činil 2564, počet inspekci resp. revisí v roce 1900 plných 16 493 v 15 393 závodech. Úhrnný počet dělnictva v navštívených závodech činil v roce 1884 přes 228.000, v roce 1890 přes 343.000 a roku loňského 702.855.

Kdežto v prvních letech působnosti inspektoři věnovali pozornost skoro výhradně velkým podnikům živnostenským, přesunují znenáhla činnost dozorců na poměry maloživnostenské, jak vidno z toho, že na jeden prohlédnutý závod připadalo v roce 1884 zaměstnaných dělníků 89, v roce 1890

již jen 58, v roce 1900 dokonce jen 46. Zvýšená tato pozornost k podnikům maloživnostenským má dvě příčiny. Jednu — připouštíme, že nikoliv hlavní — ve stoupajícím oceňování a vlivu velkého průmyslu, v jeho spolkové a tiskové organizaci a v energické výbojnosti, s jakou — nahoru i dolů — domáhá se svých požadavků a brání se naproti všem škodám a útiskům, skutečným i jen domnělým. V době, kdy »Industriefreundlichkeit« správy státní má oslazovati zvýšená břemena daňová, je činnost inspektorů dvojnásob obtížnější a choulostivější. Druhou jistě daleko závažnější příčinou jest, že velcí podnikatelé skutečně s daleko větším porozuměním, ochotou i obětavostí vyhovují požadavkům dělnictva pro zkrácení doby pracovní, zvýšení mzdy a pod. i potřebám hygienickým a bezpečnostním, než podnikatelé malí, hospodářskými poměry tísnění, bez intelligence i potřebného kapitálu. Zejm. žalostné hygienické poměry v maloživnostenských podnicích přiměly již v roce 1896 na př. české místodržitelství, že nařídilo i úřadům živnostenským, aby postupnými revisemi samy přesvědčovaly se o tom, jak tyto podniky vyhovují předpisům o zařízení dílen a užívání i ubytování učňů a později opět je vyzvalo, aby hygienická zlepšení v dílnách a noclehárnách i donucovacími prostředky a tresty vymáhaly. A přece, když totéž místodržitelství nařídilo r. 1899 revise zejm. v potravinářských závodech větších měst českých, shledány velmi zhusta nanejvýš povážlivé nepřístojnosti a četné dílny maloživnostenské navrženy k úplnému uzavření úřednímu. Také loni provedena v některých českých obvodech soustavná obchůzka závodů maloživnostenských, jež znova odhalila četné nešvary v samé Praze, a zpráva inspektorská konstatuje pořád ještě nedostatek péče o vhodnější a hygienickou úpravu dílen a nocleháren v maloživnostech i tam, kde ohledy finanční nijak na váhu nepadají.

Potěšitelnějším zjevem ze zpráv inspektorských je postupující zkracování denní doby pracovní. V roce 1900 obnášela v 53·3% z 6315 navštívených továrních závodů pracovní doba méně na 11 hodin zákonného maximálního dne pracovního. kdežto v třech letech předchozích činil týž poměr 48·5, 46·6 a 42·01%. Jen v málo okresích (průmyslově z pravidla méně vyvinutých) činí závody s pracovní dobou 11hodinovou přes polovici všech továrních podniků. V některých oborech zavedena již s úspěchem pracovní doba 9hodinová. Také zařizování dílen, zejm. u nových velkopodniků, děje se již — z pravidla na základě předchozího dobrozdání inspektorů — se všemožným zřetelem k požadavkům zdravotnickým; toliko hlášení nemocí, jistým průmyslovým výrobám specifických, děje se přes platné přísné příkazy velmi neúplně a pravidelná lékařská prohlídka dělnictva v podobných závodech provádí se zhusta nedbale.

Ve výchově dorostu živnostenského znamenati pokrok jen velice znenáhly; přeplňování dílen učni, užívání jich k výkonům, jež s budoucím jich povoláním nijak nesouvisejí, špatné ubytování a zacházení atd. jsou neřidkými zjevy. Prospěšně působí pokračovací školy, zejm. mají-li ráz odborný, a výstavky učednických prací. Nestejná pozornost, jakou inspektoři těmto poměrům věnují, má však v zápětí, že všeobecná zpráva ústředního inspektora svádí k tomu, pokládati zcela nahodilé a nesoustavné údaje inspektorů v tomto směru za obraz celkového pokroku ve školství a ve výstavnictví učednickém; na př. uvádí zpráva 4 učednické výstavy z Korutan a Moravy, kdežto o 19 českých výstavkách s ústřední výstavou v Praze inspektoři čeští vůbec se nezmiňují; pokračovacích škol bylo jen v Čechách loni nově založeno několikrát více, než o kolika se zmiňuje úvodní zpráva inspektorská. Pro pokračování v akci na povznesení malých živností byli živn. inspektoři vyzváni, aby označili ze svých okresů ony mistry, kteří výcviku svých učňů přiměřenou pozornost věnují, zákonná ustanovení o učednících přesně zachovávají a co do zacházení, ubytování, školní návštěvy atd. učňů k výtkám podnětů nezavdávají. Takových mistrů mohli však inspektoři ze svých okresů oznámiti jen počet velmi skrovný, ba někteří ani jediného.

Nepříznivé hospodářské poměry roku loňského — krise v textilnictví vlněném, zejm. v soukenictví, poklesnutí stavební činnosti, dražota uhlí a jí

způsobené dočasné obmezení nebo zastavení výroby v četných jiných odvětvích výrobních — působily tísnivě na hnutí dělnické; stávek bylo poměrně málo a jejich skrovné úspěchy nebyly přiměřeny velkým obětím, pro ně přineseným; přece však bylo dosaženo některých cenných úspěchů co do zkrácení denní doby pracovní.

Pro velkou massu dělnictva vždy nesnadněji utvářejí se poměry bytové, zvl. ve velkých městech, kde nájemné ustavičně stoupá daleko nad místní poměry mezd. Vídeňská úrazovna zbudovala ve Floridsdorfu 6 třípatrových domů pro rodinné byty dělnické a 1 pro svobodné dělníky, pronajímajíc tyto domy za nájemné velice mírné.

Také mezinárodní proudění mass dělnických za lepším výdělkem projevuje již citelné účinky: kdežto z Haliče obyvatelstvo hromadně — na vždy nebo na čas — se vystěhovává, vypuzováno jsouc nedostatkem práce a přenízkými mzdami — 18—20 kr. denně pro dospělého dělníka —, ničí v Tyrolsku veškeré mzdové úspěchy domácího dělnictva široký proud dělnictva italského, rok co rok přes Tyrolsko a Švýcarsko bezmála do polou Evropy se rozlévající a poptávku po silách pracovních hravě ukojující.

I letošní zpráva obsahuje, a to ve formě velice důrazné dávny již stesk, že inspektoři živnostenská všestrannou agendou nad míru své výkonnosti jsou přetíženi a že zejm. písemná agenda již dlouho podstatně stěžuje soustavné provádění vlastní činnosti dozorců. Stesk věru oprávněný, a bylo mu brzy alespoň částečně vyhověno zvýšením počtu živnostenských obvodů dozorců na 25. Praha obdržela (stejně jako již dříve Vídeň) vlastního inspektora pro svůj policejní obvod, kdežto pro ostatní část bývalého obvodu zřízen inspektorát nový, a dále zřízen nový obvod se sídlem v Pardubicích. Z 25. inspektorátů živnostenských připadá tedy nyní na Čechy 9, na ostatní Předlitavsko 16.

Jos. Gruber.

H. W. Wolf: Die sozialistische Bewegung in England. (Jahrb. f. Nationalök. und Stat., III. F., XXI. 3.)

Wolf upozorňuje na zvláštní úkaz, že ačkoliv Anglie jest kolébkou socialistického hnutí vůbec a vlastí t. zv. socialismu vědeckého, přece dělnictvo anglické propagandě sociálně demokratické zůstává těžko přístupno. Byli to zejména Godwin, Hall, Thompson, Hodgskin, již položili v první polovici minulého století v Anglii základ k teoriím socialistickým a jichž Marx byl jen účelivým žákem, leč na půdě politické vybouřilo se dělnické hnutí v letech čtyřicátých v chartismu a ubírá se od té doby dále klidným tokem. Dělnictvo anglické obdařeno jest příliš praktickým a reálním duchem, než aby pro revoluční taktiku internacionaly mělo pochopení. Proto nemohla tato mezi dělnictvem anglickým dlouho zapustiti kořeny a teprve dalekou oklikou přes Německo počaly se názory marxistické v letech osmdesátých šířiti i mezi dělnictvem anglickým, ovšem s jistými programními ústupky, jež vyžadovaly poměry anglické.

První opravdu sociálně demokratická organizace dělnická v Anglii vznikla r. 1883 pod názvem »sociálně demokratická federace« (Social democratic Federation) s Hyndmanem v čele. Její program po stránce theoretické jest sice revoluční, v praxi dovede však přispůsobiti se v mnohém skutečným poměrům. Čítá několik tisíc členů, ale v poměru k ohromnému počtu anglického dělnictva jest vliv její přece dosti skrovný.

Druhá socialistická organizace anglického dělnictva jest t. zv. strana neodvislého dělnictva (Independent Labour Party), jejíž vůdce Keir Hardie dobyl také mandátu v parlamentě. Jest početně silnější, než federace, a žije s touto v poměru ne právě přátelském. Sleduje spíše praktické a v brzké budoucnosti dosažitelné cíle, mlhavými utopiemi se netrápí.

Třetí socialistický směr jest t. zv. společnost fabiovců (Fabian Society), jež se pojmenovala po známém římském vojevůdci Fabiu Cunctatorovi. Početně jest sice slabá, ale síla její záleží v tom, že ve středu svém má inteligenci. Její činnost jest hlavně literární a přednášková, při čemž vyvinuje